

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного
права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Цивільне право»

на тему: «Договір прокату»

Студент групи ПР-32

Чаплінський Максим

Керівник:

д.ю.н., проф. Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	6
1.1. Поняття та правова природа договору прокату.....	6
1.2. Відмінності договору прокату від інших видів договорів найму (оренди).....	8
1.3. Сфера застосування договору прокату.....	10
Висновок до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. СТОРОНИ ТА ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	14
2.1. Правовий статус наймодавця та наймача у договорі прокату.....	14
2.2. Права та обов'язки сторін за договором прокату.....	16
2.3. Обмеження та особливості договору прокату (строк, можливість суборенди, відповідальність сторін)	18
Висновок до розділу 2.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	22
3.1. Нормативно-правове регулювання договору прокату в Україні.....	22
3.2. Судова практика щодо спорів, пов'язаних із договором прокату.....	24
3.3. Проблеми та перспективи розвитку законодавства про прокат.....	26
Висновок до розділу 3.....	29
ВИСНОВОК	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком ринку послуг прокату в Україні, який дедалі частіше охоплює не лише побутову сферу, а й професійний сегмент — транспорт, технічне обладнання, інвентар, спеціалізовану апаратуру тощо. Умови соціально-економічної трансформації, цифровізації бізнесу та впровадження онлайн-сервісів сприяють популяризації прокатних відносин серед населення. Водночас на практиці реалізація прав і обов'язків сторін за договором прокату часто виявляється ускладненою через недосконале нормативно-правове забезпечення, фрагментарну судову практику та відсутність типових алгоритмів поведінки. Ці обставини створюють правову невизначеність і потребують як ґрунтового наукового осмислення, так і вироблення прикладних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та правозастосування.

Науково-практичне значення теми полягає в тому, що договір прокату поєднує в собі риси цивільного договору, споживчої послуги та господарської діяльності, що вимагає міждисциплінарного підходу до його аналізу. Вивчення його правової природи дозволяє поглибити розуміння структури зобов'язальних відносин, принципів диспозитивності та відповідальності, а також підходів до цифровізації цивільного обігу. Практична цінність полягає у можливості застосування висновків дослідження для розробки типових договорів, юридичного супроводу підприємницької діяльності, формування правової позиції у спорах, пов'язаних із прокатом, та оновлення регуляторної бази відповідно до викликів сучасності.

Метою дослідження є всебічне вивчення правової природи договору прокату, його відмінностей від інших форм договорів найму, структури прав і обов'язків сторін, особливостей правозастосування та шляхів удосконалення чинного законодавства.

Для виконання поставленої мети виконаємо **наступні завдання:**

– з'ясувати поняття, правову природу та ознаки договору прокату;

- визначити його відмінності від інших видів договорів найму (оренди);
- охарактеризувати правовий статус сторін у договорі прокату;
- дослідити зміст прав та обов’язків наймодавця й наймача;
- виявити специфіку обмежень щодо строку дії договору, суборенди та відповідальності сторін;
- проаналізувати чинне нормативно-правове регулювання прокатних правовідносин;
- узагальнити судову практику щодо спорів, пов’язаних із договором прокату;
- сформулювати проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання прокату в Україні.

Ступінь наукового дослідження теми є досить високим. Вивченню різних аспектів договору прокату приділяли увагу такі автори, як Амеліна А. С. і Обривкіна О. М., які досліджували проблеми правового регулювання прокату як окремої категорії найму. Грищенко О. В. та Куцик П. аналізували економіко-правові основи прокатної діяльності та облік доходів від тимчасового користування майном, а Яроцький В. Л. окреслив питання споживчого характеру прокатних договорів у контексті прокату транспортних засобів. Реслер М. В. та Чік М. Ю. звертали увагу на автоматизацію обліку та управління прокатними процесами. З методологічного боку вагомим є внесок Надьона В. В., який досліджував принцип добросовісності в договірній діяльності. Крім того, аспекти електронної комерції, що безпосередньо стосуються прокату, розкриваються у працях Забзалюка Д., Олійник У., Марківської Г. І. та Мяловицької Н. А.

У процесі дослідження було ґрунтовно проаналізовано чинне законодавство України, зокрема норми Цивільного кодексу України, які безпосередньо регулюють договір прокату, а також положення Господарського, Податкового кодексів, Законів України «Про захист прав споживачів», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про оренду державного і комунального майна». Ці нормативні акти дали змогу окреслити правову природу прокату як комплексного

інституту. Особливу увагу приділено судовій практиці, яка виступає важливим джерелом тлумачення норм права і дозволяє виявити типові конфлікти між сторонами договору, шляхи їх вирішення та проблеми реалізації прав. Розгляд конкретних справ, винесених судами різних інстанцій, сприяв поглибленому розумінню механізмів правозастосування, меж відповідальності та умов захисту прав наймодавця й наймача.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові зобов'язання, що виникають між наймодавцем і наймачем у межах договору прокату.

Предметом дослідження є договір прокату як форма реалізації права тимчасового користування майном, його нормативне закріплення, зміст договірних зобов'язань, обмеження та судова практика його застосування.

Методи дослідження включають формально-юридичний для аналізу законодавчих положень і судових рішень; системно-структурний для з'ясування внутрішньої логіки договору прокату; порівняльно-правовий для співставлення з іншими видами договорів найму; історико-правовий для виявлення еволюції договору прокату в національному праві; логіко-аналітичний для формування наукових висновків; та метод правового моделювання для формулювання пропозицій щодо вдосконалення регулювання прокатних правовідносин.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (25 найменувань на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 35 сторінок, з яких основний текст - 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

1.1. Поняття та правова природа договору прокату

Договір прокату є окремим видом договору найму, врегульованим нормами глави 58 Цивільного кодексу України, зокрема параграфом 6, який містить спеціальні положення про цей правовий інститут. У правовій доктрині він розглядається як консенсуальний, оплатний, строковий договір, що укладається між наймодавцем — суб'єктом підприємницької діяльності, і наймачем — фізичною особою, з метою тимчасового користування індивідуально визначеним рухомим майном без передачі права власності. Як зазначає А. С. Амеліна, специфіка договору прокату полягає в тому, що він не лише оформлює майнове зобов'язання, а й виконує соціальну функцію, забезпечуючи громадянам доступ до споживчих товарів за умов відсутності можливості придбання [1, с. 20]. Таким чином, він втілює ідею економії, повторного використання та оптимального розподілу ресурсів у межах цивільного обороту.

Правова природа договору прокату визначається його подвійною належністю: з одного боку, це класичне цивільно-правове зобов'язання, що базується на засадах свободи договору, рівності сторін та диспозитивності, з іншого — це специфічна форма підприємницької діяльності, яка потребує дотримання публічних вимог, зокрема ліцензування, податкової звітності та відповідності стандартам надання послуг. У зв'язку з цим, прокат тісно пов'язаний не лише з нормами цивільного, але й господарського, податкового, адміністративного та споживчого права. Як наголошує О. В. Грищенко, договори прокату відрізняються високою часткою формалізованості, оскільки часто укладаються із застосуванням типових форм, електронних сервісів і спрощених процедур обліку [3, с. 81].

Відповідно до статті прокат застосовується виключно до індивідуально визначеного рухомого майна. Це обмеження пов'язане з необхідністю гарантувати

належний технічний стан предмета прокату, можливість контролю його використання, а також зобов'язання щодо його повернення у встановлений строк. Таким чином, предметом договору прокату можуть бути, зокрема, побутова техніка, музичні інструменти, спортивний інвентар, меблі, дитячі товари, транспортні засоби тощо. Як зазначає М. Ю. Чік, на практиці найбільший попит мають короткострокові договори прокату сезонного інвентарю (лиж, велосипедів, електросамокатів), що свідчить про адаптивність інституту прокату до потреб сучасного ринку послуг [24, с. 154].

Однією з характерних рис договору прокату є жорстке обмеження щодо його тривалості — строк дії договору не може перевищувати одного року, хоча допускається його поновлення за згодою сторін. Це положення спрямоване на забезпечення динамічності обігу речей, а також на захист прав споживача, який не повинен потрапляти в економічно невигідну для себе залежність від тривалого користування майном. Як справедливо зазначає Г. І. Марківська, прокат має переважно споживчий характер, і саме тому законодавець запровадив низку спеціальних вимог, що покликані захистити інтереси фізичних осіб при укладенні такого договору [8].

У теоретичній площині договір прокату належить до категорії зобов'язань з надання послуг або передачі майна у тимчасове користування. Він не створює речових прав, однак у разі порушення умов договору надає наймачеві або наймодавцеві право звернення до суду з вимогою про захист цивільного інтересу. У практиці судів та господарських органів дедалі частіше виникають справи щодо захисту прав сторін договору прокату. Наприклад, у справі № 753/13595/15-ц Верховний Суд наголосив на необхідності дотримання письмової форми договору та документального підтвердження надання майна у тимчасове користування як обов'язкової передумови для захисту прав наймодавця [13].

Значне теоретичне навантаження у межах договору прокату має категорія добросовісності. Як підкреслює В. В. Надьон, саме добросовісність сторін на етапі

укладення договору, під час користування майном та при його поверненні, є ключовим критерієм для оцінки правомірності дій та потенційної відповідальності [10, с. 179]. Цей підхід відповідає сучасній концепції європейського договірного права, де принцип добросовісності має обов'язкове значення у відносинах із нерівними сторонами.

Таким чином, договір прокату є складною за своєю природою договірною конструкцією, що вимагає врахування не лише норм приватного права, а й публічно-правових обмежень. Його правова природа розкривається через поєднання принципів автономії волі, соціальної орієнтованості, нормативного регулювання сфери обігу споживчих товарів та системи забезпечення публічного інтересу. У зв'язку з цим він заслуговує на ґрунтовне дослідження як у науковій літературі, так і в практичній площині, що підтверджується численними сучасними публікаціями [1; 3; 4; 10; 24].

1.2. Відмінності договору прокату від інших видів договорів найму (оренди)

Договір прокату, хоча і належить до загальної групи договорів найму, все ж має суттєві юридичні та функціональні особливості, що відрізняють його від класичних договорів найму речей, оренди майна, лізингу та інших подібних інститутів. Насамперед ці відмінності виявляються в суб'єктному складі, меті укладення договору, характері використання об'єкта, його юридичному режимі, строках, можливості суборенди, рівні правового регулювання та відповідальності сторін.

Насамперед, ключова відмінність полягає в спеціальному статусі наймодавця. За договором прокату ним може виступати виключно суб'єкт підприємницької діяльності, для якого надання речей у тимчасове користування є одним із видів господарської діяльності. Це відмежовує прокат від класичного договору оренди, який може укладатися між будь-якими фізичними або юридичними особами

незалежно від їх правового статусу. Як зазначає Г. І. Марківська, прокат є видом саме споживчого договору, орієнтованого на масове надання послуг у стандартизованому форматі з типовими умовами [8].

Другою принциповою відмінністю є обмеження у тривалості правовідносин. Відповідно до статті прокат укладається на строк, що не перевищує одного року. Це жорстке строкове обмеження не притаманне іншим видам найму, наприклад, при оренді нерухомості чи техніки строк договору може бути кількарічним або взагалі безстроковим за домовленістю сторін. Прокат, натомість, створений для оперативного й гнучкого задоволення короткострокових потреб споживача.

Ще однією суттєвою відмінністю є неможливість передачі речі у суборенду або безоплатне користування. Ця норма прямо передбачена у Цивільному кодексі України і виключає будь-які похідні відносини, спрямовані на переуступку або делегування прав щодо предмета прокату третім особам [22]. На відміну від цього, за загальними договорами найму або оренди суборенда може бути дозволена законом або договором. Такий підхід свідчить про особливу динаміку прокату — майно постійно повертається до наймодавця після короткострокового використання.

Окремо варто підкреслити формалізованість процедури укладення договору прокату, яка нерідко здійснюється через електронні платформи, термінали, мобільні додатки, автоматизовані стійки (наприклад, прокат велосипедів або самокатів). Як зазначає Д. Забзалюк, у таких випадках договір укладається в електронній формі й не потребує підпису на паперовому носії, однак породжує цілком реальні зобов'язання сторін [6]. Водночас класичні договори оренди зазвичай вимагають письмового оформлення, нотаріального посвідчення (при оренді нерухомості) та державної реєстрації.

Щодо порядку оплати, у договорі прокату переважає передплата за погодинне або добове використання об'єкта, що знову ж таки контрастує з щомісячною або щорічною оплатою за орендними договорами. Як зазначають П. Куцик та О.

Грищенко, облік доходів за договорами прокату має свої особливості в частині спрощеної системи оподаткування, оскільки прокат часто здійснюється підприємцями-спрощенцями, і це впливає на модель їх обліку та податкових зобов'язань [7].

З погляду юридичних наслідків порушення договору, прокат також вирізняється підвищеною увагою до питань компенсації вартості зіпсованого чи втраченого майна. Зокрема, практика судів свідчить, що прокатодавці, як правило, передбачають у договорі підвищені штрафні санкції або депозитну заставу. У справі № 203/2286/17 суд підтвердив правомірність утримання вартості зіпсованого предмета прокату з депозиту, оскільки умови були погоджені сторонами письмово й підписані обома учасниками [20].

Зрештою, відмінності між договором прокату та іншими формами найму полягають не лише в юридичному оформленні, а й у глибшій філософії цього виду договору — він призначений для мобільного, повторюваного, доступного та контрольованого використання обмеженого ресурсу. Як підкреслює В. Л. Яроцький, прокат — це сучасна форма сервісної економіки, де право на тимчасове користування важить більше за право власності [25, с. 198].

Таким чином, відмінності договору прокату від інших форм найму мають системний характер і стосуються майже всіх елементів договірної конструкції — від складу сторін до порядку припинення зобов'язання. Вони зумовлюють необхідність особливого підходу до регулювання таких правовідносин і вимагають фахового розуміння природи прокату як окремого інституту цивільного права [1; 6; 7; 8; 20; 25].

1.3. Сфера застосування договору прокату

Сфера застосування договору прокату у сучасній економіко-правовій системі постійно розширюється та адаптується до нових соціальних, технічних і ринкових потреб. Прокат як форма тимчасового користування майном без набуття права

власності став важливою складовою сервісної економіки, у якій пріоритетом виступає доступ до послуги замість володіння речами. Цей договір знаходить застосування у численних галузях — від побутових послуг і туризму до транспорту, будівництва, культурної сфери та підприємництва.

Передусім договір прокату поширений у сфері споживчих послуг, де він забезпечує фізичним особам короткостроковий доступ до необхідних товарів: побутової техніки, інструментів, меблів, дитячих товарів, костюмів, медичних приладів тощо. Згідно з даними дослідження Гриценка О. В., прокат є ефективною моделлю тимчасового забезпечення населення матеріальними благами, особливо в умовах нестабільності купівельної спроможності або сезонного попиту [4, с. 116]. Це дозволяє споживачам уникати зайвих витрат та знижує навантаження на ресурси за рахунок багаторазового використання речей.

Особливо активне застосування договору прокату спостерігається у сфері туристичних послуг. Тут прокат охоплює широкий спектр майна — від велосипедів, наметів і спального спорядження до електросамокатів, човнів і навіть автомобілів. Як зазначає В. Л. Яроцький, прокат транспортних засобів у туризмі є прикладом споживчого договору, у якому наймач має обмежений у часі доступ до майна за умови дотримання чітко визначених правил безпеки, повернення речі та компенсації в разі пошкодження [25, с. 195]. У більшості випадків такі договори оформлюються через електронні сервіси, мобільні додатки або пункти видачі, що значно спрощує правовідносини між сторонами.

Іншою сферою, у якій договір прокату набуває поширення, є будівельна галузь та малий бізнес. У цих випадках підприємці або особи, які здійснюють господарську діяльність, використовують прокат як інструмент тимчасового забезпечення себе обладнанням, інструментами чи допоміжною технікою. Таке використання договору прокату регулюється не лише цивільним, а й господарським законодавством. Як зауважує О. В. Гриценко, для малого бізнесу прокат — це

спосіб зниження капіталовкладень у виробничу базу, особливо у стартовий період діяльності [3, с. 82].

Окремий блок становлять культурні, спортивні та освітні заходи, де прокат забезпечує тимчасове користування обладнанням, сценічними костюмами, музичними інструментами, тренажерами тощо. Ці правовідносини мають специфічний характер, оскільки нерідко передбачають скорочені строки, обмеження в обігу речей і додаткову відповідальність наймача за втрату або псування. Як підкреслює Н. А. Мяловицька, договір у цьому випадку виконує не лише господарську, а й культурну функцію — забезпечення доступності культурних благ через механізм тимчасового користування [9, с. 70].

Важливим аспектом є також використання прокату у комунальній сфері та соціальних програмах. Деякі органи місцевого самоврядування або благодійні організації надають речі у прокат для соціально вразливих верств населення — зокрема, інвалідні візки, дитячі коляски, побутові прилади. У таких випадках умови прокату можуть мати частково безоплатний або пільговий характер, а нормативне регулювання здійснюється на основі спеціальних положень про оренду державного та комунального майна [17].

Сучасні умови також зумовили цифрову трансформацію сфери прокату. Як зазначає Д. Забзалюк, електронні договори прокату стали поширеними внаслідок автоматизації сервісів, особливо в умовах урбанізації та розширення Smart City-інфраструктури. З юридичної точки зору, такий формат укладення договору потребує врахування спеціальних норм про електронну ідентифікацію сторін, захист персональних даних та підтвердження факту передачі речі [6].

У підсумку, сфера застосування договору прокату охоплює широкий спектр соціальних, господарських і культурних відносин. Його гнучкість, адаптивність до цифрових форматів і спрощена юридична форма роблять цей договір надзвичайно ефективним інструментом сучасної цивільної економіки. Він виступає засобом

задоволення побутових потреб, оптимізації витрат, підтримки мобільності та впровадження нових підходів до споживання.

Висновок до розділу 1

Договір прокату, як окрема правова конструкція в межах цивільного договірної права, продемонстрував свою ефективність у задоволенні суспільних потреб, що вимагають гнучких, тимчасових і недорогих рішень. Його поява є результатом еволюції правових механізмів, покликаних надати особі доступ до майна без передачі права власності, що особливо актуально в умовах урбанізації, економії ресурсів і переходу до сервісної моделі споживання. Завдяки своїй структурі та функціональному призначенню договір прокату здатен виконувати як соціальну, так і економічну функцію — одночасно захищаючи інтереси споживача і підтримуючи розвиток малого підприємництва.

Від інших форм договорів найму договір прокату відрізняється комплексом істотних ознак, серед яких особливий суб'єктний склад, заборона на суборенду, чітке строкове обмеження, характер предмета, переважно електронний формат укладення та споживчий характер зобов'язань. Усе це зумовлює необхідність окремого правового регулювання, що й реалізується на рівні спеціального параграфу Цивільного кодексу України. Правова природа прокату підтверджує, що він не є звичайною модифікацією оренди, а самостійним договором із власною логікою, структурою та правовими наслідками.

У практичному вимірі договір прокату знайшов активне застосування в туристичному, побутовому, культурному та підприємницькому середовищі. Ця сфера розширюється завдяки електронним сервісам, зменшенню вартості доступу до товарів і популяризації тимчасового користування як елемента свідомого споживання. У багатьох випадках прокат стає вигідною альтернативою придбанню, особливо коли мова йде про речі з обмеженим терміном використання або сезонним попитом.

РОЗДІЛ 2. СТОРОНИ ТА ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

2.1. Правовий статус наймодавця та наймача у договорі прокату

Правовий статус сторін у договорі прокату має принципове значення для визначення обсягу їхніх прав, обов'язків, меж відповідальності, а також правового режиму укладеного договору. На відміну від інших видів договорів найму, де сторони можуть бути будь-якими фізичними або юридичними особами, договір прокату має чітко визначену структуру суб'єктів: наймодавцем обов'язково виступає суб'єкт господарювання, а наймачем — здебільшого фізична особа-споживач. Такий суб'єктний склад обумовлює особливу природу правовідносин, в яких поєднуються норми цивільного, господарського та споживчого права.

Наймодавець за договором прокату — це особа, яка здійснює підприємницьку діяльність із систематичного надання у тимчасове користування майна на оплатній основі. Вимоги до нього визначаються не лише Цивільним кодексом України, а й нормами господарського законодавства, зокрема Господарського кодексу України, де зазначено, що суб'єкти господарювання повинні забезпечувати якість, безпеку та належний облік наданих послуг [2]. З юридичного погляду, наймодавець виступає не просто стороною договору, а й професійним учасником цивільного обігу, на якого покладаються додаткові обов'язки, зокрема ведення бухгалтерського обліку доходів, сплата податків, надання достовірної інформації про предмет прокату, забезпечення справності речі, а в окремих випадках — укладення договору страхування відповідальності. Як зауважує М. В. Реслер, підприємства, що надають послуги прокату, мають чітко регламентовану модель управлінського обліку, що зумовлює їх підвищену правову відповідальність у разі порушення умов договору [19, с. 82].

Натомість наймач у договорі прокату — це, як правило, фізична особа, яка не здійснює підприємницької діяльності, а набуває тимчасове право користування річчю з метою задоволення особистих або побутових потреб. Він не зобов'язаний

мати спеціальний статус або ліцензію, однак повинен дотримуватися умов договору, забезпечити належне використання майна, повернути його у строк і в стані, не гіршому за той, у якому він його отримав. В окремих випадках наймач може бути зобов'язаний внести депозит або підписати акт приймання-передачі, що підтверджує технічний стан речі на момент передачі. У справі № 756/16524/19 суд визнав дії наймача неправомірними через пошкодження орендованого проектора й постановив стягнути з нього вартість відновлення речі відповідно до умов договору та оцінки технічного стану [21].

Варто також звернути увагу на розмежування відповідальності сторін. Наймодавець відповідає за приховані недоліки речі, які існували на момент передачі, а також за шкоду, спричинену технічними несправностями. Натомість наймач несе ризик випадкової загибелі речі, якщо вона сталася з його вини або внаслідок неналежного користування. Принцип добросовісності, що лежить в основі договору, вимагає, щоб сторони не лише дотримувалися формальних умов, а й проявляли належну обачність і чесність у взаємовідносинах. Як підкреслює В. В. Надьон, добросовісність при укладенні та виконанні договору прокату є критично важливою через нерівний баланс сили між споживачем і підприємцем [10, с. 180].

Сучасна практика показує, що роль наймача може також виконувати юридична особа, наприклад, у разі прокату спеціалізованої техніки, автомобілів або обладнання для комерційного використання. У таких випадках договір може набувати ознак комерційної оренди, однак якщо обидві сторони погодили обмеження, передбачені для прокату, і строк не перевищує одного року — правовий режим залишається прокатним. У роботі У. Олійник підкреслюється важливість чіткого фіксування правового статусу сторін, адже зміна однієї з них може трансформувати саму природу договору і вплинути на правові наслідки у разі його розірвання чи визнання недійсним [11].

Тому, правовий статус сторін у договорі прокату є не просто технічним елементом правовідносин, а визначальним чинником для тлумачення змісту договору, оцінки ризиків, обсягу прав і відповідальності. Наймодавець несе обов'язки професійного постачальника послуг, тоді як наймач реалізує своє право на доступ до майна на короткий строк і на зрозумілих умовах. Цей баланс дозволяє забезпечити справедливість договору та ефективність його виконання в умовах сучасного сервісного ринку [2; 10; 11; 19; 21].

2.2. Права та обов'язки сторін за договором прокату

У межах договору прокату обидві сторони — наймодавець і наймач — наділені правами та несуть відповідні обов'язки, які впливають із характеру цього договору як двостороннього, консенсуального та оплатного. Специфіка правового регулювання вимагає чіткого розмежування обов'язків, що забезпечує стабільність правовідносин, а також надає сторонам юридичну визначеність щодо порядку користування майном, обсягу відповідальності та строків дії зобов'язання.

Наймодавець, як суб'єкт підприємницької діяльності, перш за все зобов'язаний надати наймачеві річ, що відповідає умовам договору та є придатною для користування. Майно має бути справним, очищеним, укомплектованим відповідно до призначення. Водночас наймодавець повинен попередити про особливі умови експлуатації, можливі ризики, обмеження у використанні тощо. Законодавство вимагає, щоб річ передавалася вчасно та разом з усіма супровідними документами — інструкцією, сертифікатами, гарантійним талоном, якщо це передбачено. Як зазначено в роботі А. С. Амеліної, обов'язок надавати повну та достовірну інформацію про предмет прокату ґрунтується на принципі належного інформування споживача, закріпленому в Законі України «Про захист прав споживачів» [1, с. 22; 15].

Крім того, наймодавець зобов'язаний забезпечити технічну підтримку або заміну речі у випадку її поломки, якщо така сталася не з вини наймача. Він має

право вимагати своєчасної оплати прокату, повернення речі в установлені строки, а також компенсації шкоди у разі псування або втрати речі. Для захисту своїх інтересів наймодавець може включити до договору положення про заставу, неустойку, штраф або відшкодування, розмір яких визначається або нормативно, або за погодженням сторін. У справі № 203/2286/17 суд визнав законним утримання наймодавцем суми застави в якості компенсації за пошкоджене майно, оскільки такий порядок був передбачений у договорі і погоджений обома сторонами [20].

Що стосується прав наймодавця, то він має право перевіряти стан речі, вимагати її негайного повернення у разі порушення умов договору, а також звертатися до суду з вимогою про стягнення заборгованості або завданих збитків. Він також може відмовити в укладенні нового договору з особою, яка раніше порушувала зобов'язання, що впливає з принципу добросовісності та захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання [10, с. 181].

Наймач, у свою чергу, має право користуватися річчю протягом строку, встановленого договором, відповідно до її функціонального призначення. Він має право на отримання повної інформації про річ, у тому числі про технічний стан, правила експлуатації, наявність дефектів. У разі виявлення прихованих недоліків він може вимагати заміни речі або розірвання договору, якщо використання стало неможливим. Наймач має право відмовитися від договору у будь-який момент, за умови компенсації фактично наданої послуги, що передбачено у практиці споживчих правовідносин [15].

Обов'язками наймача є своєчасна оплата вартості прокату, дбайливе користування майном, дотримання правил експлуатації, збереження комплектації речі та повернення її у визначений договором строк. Якщо річ повертається з пошкодженнями, наймач повинен відшкодувати вартість ремонту або повну ринкову вартість, якщо ремонт неможливий. У рішенні суду у справі № 753/13595/15-ц підтверджено право наймодавця на повне стягнення вартості речі, яка була знищена наймачем через порушення умов експлуатації [13].

Справедливим буде підсумувати, що права і обов'язки сторін за договором прокату будуються на балансі інтересів: з одного боку — забезпечення доступності майна, з іншого — захист від ризиків його псування, втрати або зловживання умовами договору. Такий механізм гарантує як безпеку обігу, так і стабільність правовідносин у цій сфері. В умовах цифровізації, автоматизації обліку та стандартизації договорів прокату, як зазначає П. Куцик, правове закріплення прав і обов'язків сторін потребує максимальної чіткості та адаптації до нових бізнес-моделей [7]. Відповідне закріплення у правових актах і судова практика підтверджують, що дотримання сторонами своїх зобов'язань — ключова умова ефективного функціонування договору прокату в сучасному правовому полі [1; 13; 20].

2.3. Обмеження та особливості договору прокату (строк, можливість суборенди, відповідальність сторін)

Договір прокату, як особливий різновид договору найму, вирізняється не лише характером правовідносин, а й чітко встановленими обмеженнями, які на законодавчому рівні регулюють строки користування майном, порядок розпорядження предметом прокату та відповідальність сторін у разі порушення умов договору. Ці обмеження не є суто технічними — вони мають глибоку правову природу, яка випливає з концепції прокату як споживчої послуги з чітко визначеним правовим режимом.

Насамперед слід звернути увагу на строк дії договору прокату, який законодавець обмежує максимальним періодом у один рік. Відповідно до статті Цивільного кодексу України, договір прокату укладається лише на строк до одного року, що принципово відрізняє його від договорів оренди, де строки можуть визначатися довільно і навіть бути безстроковими. Такий строковий ліміт закріплений з метою забезпечення гнучкості обігу речей та постійної актуалізації умов прокату. Користування предметом протягом більш як одного року передбачає

укладення нового договору або його пролонгацію за погодженням сторін, але в будь-якому разі — на нових умовах. Як зазначає Г. І. Марківська, така правова конструкція виключає можливість неформального перетворення прокату на довгострокову оренду, що потенційно створює загрозу для прав споживача [8].

Іншою принциповою особливістю є заборона на суборенду предмета прокату. Наймач не має права передавати отриману річ у користування іншим особам, незалежно від того, чи є це передача на оплатній основі (суборенда), чи безоплатно. Це правило встановлено у законі імперативно, що означає неможливість його зміни навіть за згодою сторін. Така норма має за мету убезпечити наймодавця від ситуацій, коли річ передається стороннім особам без його відома, що ускладнює контроль за її збереженням, унеможлиблює технічну підтримку та підвищує ризик псування. Як наголошує В. Л. Яроцький, саме заборона суборенди дозволяє зберегти прокат у межах сервісної моделі — коли відповідальність за річ чітко фіксується за однією особою і не передається далі безконтрольно [25, с. 197].

Найбільш складним у практичному застосуванні є питання відповідальності сторін за договором прокату. Обов'язки наймодавця включають забезпечення придатності речі до користування, своєчасне її надання, попередження про особливості експлуатації та заміну речі у випадку її несправності (якщо така виникла не з вини наймача). Якщо ці обов'язки порушено, наймач має право вимагати зниження розміру плати, дострокового розірвання договору або компенсації заподіяної шкоди. Наприклад, у випадку, коли річ виявилася непридатною для використання, а наймодавець відмовляється замінити її, наймач має право звернутися до суду з вимогою про повернення сплачених коштів. Подібний висновок зроблено у справі № 203/3521/17, де суд визнав дії наймодавця неправомірними через надання пошкодженого інвентарю, що не відповідав умовам договору [14].

Водночас наймач несе відповідальність за збереження речі протягом усього строку її користування. Якщо річ втрачена, знищена або пошкоджена з вини

наймача — він зобов'язаний відшкодувати її повну вартість або вартість ремонту. Наймодавець має право заздалегідь передбачити в договорі спосіб компенсації, розмір штрафу чи застави. У справі № 753/13595/15-ц Верховний Суд підтримав позицію наймодавця щодо стягнення повної вартості велосипеда, який наймач не повернув у строк і не надав доказів його втрати через обставини, що не залежать від нього [13].

Крім того, важливим аспектом є фіксація моменту передачі речі — зазвичай це здійснюється шляхом підписання акту приймання-передачі, де зазначено технічний стан речі, комплектність, дефекти (якщо є) та строк користування. Відсутність такого акту може створити труднощі при вирішенні спорів, оскільки важко довести, чи саме наймач зіпсував річ, чи вона була пошкоджена до передачі. Як підкреслює М. В. Реслер, автоматизовані системи прокату мають додаткові ризики, адже акт приймання фактично замінюється цифровою фіксацією часу та геолокації, що вимагає спеціального правового регулювання [18, с. 29].

Нарешті, до особливостей договору прокату слід віднести його тісний зв'язок із нормами податкового та ліцензійного законодавства. Наймодавець зобов'язаний вести належний облік прокатних операцій, здійснювати оплату податків згідно з вимогами Податкового кодексу України, а в окремих випадках — отримати ліцензію на здійснення певних видів прокату, наприклад, транспортних засобів або спеціального обладнання [12; 16].

Отже, правові обмеження щодо строку, суборенди та відповідальності сторін у договорі прокату є не випадковими, а глибоко обґрунтованими елементами, які забезпечують стабільність та справедливість прокатних правовідносин. Вони покликані убезпечити обіг речей від зловживань, чітко окреслити межі відповідальності, знизити ризики недобросовісної поведінки та забезпечити баланс між інтересами підприємця і споживача. Усі ці особливості свідчать про унікальність договору прокату та про необхідність його розгляду як окремого

інституту цивільного права, що вимагає уваги як з боку практиків, так і з боку науковців.

Висновок до розділу 2

Правовий механізм договору прокату значною мірою базується на специфіці правового статусу його сторін, змісті їхніх прав і обов'язків, а також чітко визначених законодавчих обмеженнях. Така конструкція дозволяє забезпечити належну організацію тимчасового користування майном у формі платної послуги, яка не передбачає передачі речі у власність. Саме тому прокат виконує особливу роль у системі цивільних правовідносин, оскільки не лише забезпечує гнучке використання матеріальних ресурсів, а й підтримує стандарти правової захищеності та прозорості договірних зобов'язань.

Поглиблений аналіз правового статусу наймодавця і наймача свідчить про значну юридичну асиметрію між ними, яка компенсується додатковими гарантіями для споживача. Наймодавець, як суб'єкт господарювання, несе підвищену відповідальність за якість майна, достовірність інформації та дотримання строків, тоді як наймач зобов'язаний забезпечити належне використання речі, її повернення та, у разі порушення зобов'язань, — компенсацію шкоди. Така модель, хоч і базується на диспозитивності, все ж значною мірою врегульована імперативними нормами, що виключають можливість обійти ключові вимоги щодо строку.

Обмеження, встановлені законодавством, не лише сприяють правовій визначеності, а й обумовлюють соціальну функцію прокату — створення умов для доступного тимчасового користування майном без надмірного фінансового навантаження на споживача. Зокрема, обмеження за строком користування, пряме правило про неможливість суборенди, а також обов'язок повернення речі в незмінному стані формують чіткі рамки взаємодії сторін. Усе це спрямовано на зменшення ризиків зловживань, унеможливлення прихованих схем передачі майна та захист професійних інтересів підприємців.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

3.1. Нормативно-правове регулювання договору прокату в Україні

Нормативно-правове регулювання договору прокату в Україні має комплексний характер, що зумовлено міждисциплінарною природою цього правового інституту. Основу правового режиму складають норми Цивільного кодексу України, який у книзі п'ятій “Зобов’язальне право” передбачає положення про договір найму (оренди), а саме у главі 58, де параграф 6 присвячено безпосередньо договору прокату. Відповідно до статей 834–838 ЦК України, договір прокату визначається як договір, за яким наймодавець — суб’єкт господарювання — зобов’язується надати фізичній особі індивідуально визначене рухоме майно у тимчасове користування за плату та з обов’язковим поверненням речі після закінчення строку [22]. Ці статті встановлюють спеціальні умови, які відрізняють прокат від класичної оренди: строк договору не може перевищувати одного року, передача речі в суборенду заборонена, наймач має право на дострокову відмову від договору тощо.

Разом із положеннями Цивільного кодексу, важливим елементом правового поля договору прокату є Закон України “Про захист прав споживачів”, оскільки прокат у переважній більшості випадків укладається між суб’єктом підприємницької діяльності та фізичною особою-споживачем. У статтях цього Закону визначено обов’язок наймодавця надати наймачеві повну, достовірну й доступну інформацію про річ, умови користування нею, строк прокату, порядок оплати, а також ризики, пов’язані з експлуатацією речі. Закон також передбачає механізми захисту прав споживача в разі надання неякісного майна, невиконання умов договору чи виникнення спорів [15].

З огляду на те, що діяльність з надання в тимчасове користування певних категорій майна може вважатися господарською, застосовуються норми

Господарського кодексу України, зокрема щодо прав і обов'язків суб'єктів господарювання, забезпечення якості послуг, ведення обліку, правомірності підприємницької діяльності, а також принципів добросовісної конкуренції [2]. Відповідно до ст. 42 ГК України, суб'єкт господарювання повинен здійснювати свою діяльність відповідно до вимог законодавства, на підставі ліцензії — якщо вона передбачена, — і в спосіб, який не порушує інтересів споживачів. Так, наприклад, прокат транспортних засобів або спеціальної техніки може потребувати ліцензування відповідно до Закону України “Про ліцензування видів господарської діяльності” [16].

Крім того, законодавча база договору прокату охоплює Закон України “Про оренду державного та комунального майна”, у тих випадках, коли наймодавцем є суб'єкт публічного права. Хоча прокат у класичному розумінні передбачає участь приватного підприємця, у практиці трапляються випадки, коли місцева влада або комунальні підприємства здійснюють прокат інвентарю для соціальних потреб. У такому разі застосовуються спеціальні положення цього закону, що регламентують порядок передачі майна у тимчасове користування, оцінку майна, умови публічних договорів та механізми контролю за використанням комунального ресурсу [17].

Не менш значущим є Податковий кодекс України, який визначає правила оподаткування доходів, отриманих від прокатної діяльності. Згідно зі статтею 177 ПКУ, фізичні особи — підприємці, які надають речі у прокат, зобов'язані обліковувати доходи, сплачувати податки й подавати відповідну звітність [12]. У випадку застосування спрощеної системи оподаткування обов'язковим є використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО) при здійсненні прокатних операцій. Крім того, у сфері надання прокату на умовах електронного договору застосовуються положення про електронну комерцію, цифрову ідентифікацію та захист персональних даних.

Особливу увагу заслуговує також питання юридичного оформлення договору прокату. Законодавство не вимагає обов'язкового нотаріального посвідчення чи

державної реєстрації таких договорів, однак письмова форма договору є необхідною для доказування змісту домовленостей у разі спору. У разі використання електронних сервісів укладення договору — через мобільний додаток або сайт — важливо, щоб наймодавець забезпечив можливість збереження тексту договору та підтвердження факту його укладення. Як вказує Д. Забзалюк, в умовах цифровізації надання прокатних послуг потребує адаптації до вимог щодо електронного підпису, ідентифікації особи та підтвердження факту передачі майна [6].

Узагальнюючи, нормативно-правове регулювання договору прокату в Україні має багатоаспектний характер, охоплюючи норми цивільного, господарського, споживчого, податкового та ліцензійного права. Це забезпечує належне функціонування цього договору в умовах сучасної економіки, водночас вимагаючи від суб'єктів правовідносин високого рівня правової культури, дотримання формальних процедур та орієнтації на принципи добросовісності й взаємної відповідальності. Враховуючи стрімкий розвиток цифрових сервісів і сервісної економіки, правове регулювання прокату потребує подальшого вдосконалення, зокрема шляхом кодифікації електронної форми договору, розширення типових умов прокатних послуг і забезпечення прозорих механізмів захисту прав обох сторін [2].

3.2. Судова практика щодо спорів, пов'язаних із договором прокату

Судова практика відіграє ключову роль у формуванні стабільного розуміння правової природи договору прокату, оскільки дозволяє деталізувати й конкретизувати ті норми, які в законодавстві сформульовані в загальному вигляді або залишаються відкритими для тлумачення. Хоча договору прокату присвячено окремий параграф у Цивільному кодексі України, однак його застосування у реальному обігу нерідко спричиняє спори, що виникають як через порушення умов договору, так і внаслідок різного розуміння обсягу прав та обов'язків сторін. У

цьому контексті судові рішення дозволяють виявити ключові проблеми, що потребують доктринального осмислення та практичного вдосконалення.

Одним із найпоширеніших спорів є відшкодування шкоди за зіпсоване або втрачене прокатне майно. У справі № 753/13595/15-ц Верховний Суд підтвердив, що у разі відсутності повернення прокатного майна, наймодавець має право на стягнення з наймача його ринкової вартості. У цьому випадку предметом договору виступав велосипед, який наймач взяв у тимчасове користування, але не повернув у визначений строк. Суд визнав правомірним застосування договору прокату, пославшись на те, що сторони чітко зафіксували умови користування, строк та порядок повернення речі. При цьому зазначалося, що акт приймання-передачі, хоч і не був підписаний, був замінений електронним підтвердженням з боку користувача, що було достатнім доказом передачі речі [13].

Інший значущий приклад — справа № 203/3521/17, розглянута Дніпровським апеляційним судом. У ній мова йшла про надання у прокат аудіоапаратури, яка виявилася технічно несправною, унаслідок чого наймач не зміг використати її за призначенням. Суд став на бік споживача, зобов'язавши наймодавця повернути кошти, сплачені за прокат, і компенсувати моральну шкоду. Аргументація суду ґрунтувалася на тому, що наймодавець, як суб'єкт підприємницької діяльності, не виконав покладеного на нього обов'язку — надати річ, придатну для користування, що є суттєвим порушенням умов договору. Суд також застосував норми Закону «Про захист прав споживачів», підкреслюючи, що прокат має ознаки споживчої послуги і вимагає високого рівня професійної відповідальності від наймодавця [14].

Показовим є також рішення Кіровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 203/2286/17, де суд підтримав наймодавця у вимозі про утримання вартості зіпсованого фотооб'єктива із внесеного наймачем депозиту. Наймач посилався на те, що пошкодження сталося випадково і не через його вину, проте суд наголосив на положеннях договору, які чітко передбачали повну матеріальну відповідальність наймача за цілісність предмета прокату. Суд особливо підкреслив,

що фіксація технічного стану речі до та після передачі, наявність депозиту, а також добровільне підписання умов договору — є чинниками, які унеможливають перекладання ризиків на наймодавця [20].

Ще один важливий аспект, який знаходить відображення у судовій практиці, — умови дострокового розірвання договору прокату. У рішенні Оболонського районного суду м. Києва у справі № 756/16524/19 було розглянуто ситуацію, коли наймач вирішив припинити договір до завершення узгодженого строку прокату. Наймодавець відмовився повернути частину попередньо сплаченої суми, посилаючись на неможливість переукладання договору з іншими особами. Суд, однак, ухвалив рішення на користь наймача, вказавши, що відповідно до статті Цивільного кодексу України наймач має право на односторонню відмову від договору прокату з компенсацією фактично понесених витрат. Відмова від повернення коштів у частині невикористаних днів була визнана неправомірною, оскільки суперечила імперативним нормам законодавства [21].

Таким чином, аналіз судової практики свідчить про те, що суди підходять до договору прокату як до правового інструменту, що вимагає чіткого дотримання обов'язків обома сторонами, з урахуванням балансу між інтересами бізнесу і споживача. Ключовими є питання відповідальності за стан речі, справність, строки користування, право на дострокову відмову, можливість утримання компенсації та юридичні наслідки недотримання договірних положень. Судова практика не лише підтверджує актуальність договору прокату як форми цивільного обігу, а й акцентує на важливості грамотного документального оформлення, фіксації технічного стану речі, прозорих умов і добросовісної поведінки сторін [13; 14; 20; 21].

3.3. Проблеми та перспективи розвитку законодавства про прокат

Незважаючи на наявність окремого нормативного врегулювання договору прокату, його практичне застосування супроводжується низкою проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію прав як наймодавця, так і наймача. Серед

найсуттєвіших викликів слід виокремити нечіткість окремих формулювань у законодавстві, недосконалість інструментів захисту прав сторін, розмитість процедур укладення електронних договорів, а також практичну відсутність типових форм договорів прокату, адаптованих до різних видів майна та специфіки ринкових відносин.

Однією з ключових проблем є обмеженість договірної свободи в межах договору прокату, яка у певних випадках призводить до колізій або спотворення правового режиму договору. Так, заборона на суборенду та обмеження строку користування до одного року є цілком виправданими з погляду правового захисту наймодавця, однак у низці ситуацій вони суперечать реаліям практики — зокрема, коли наймач потребує використання майна впродовж кількох років (наприклад, в освітньо-культурній сфері або тривалому догляді за особами з інвалідністю). У таких випадках сторони змушені або оформлювати новий договір щороку, або вдаватись до обхідних механізмів, що знижує правову прозорість правовідносин.

Ще однією проблемною ділянкою є відсутність законодавчо унормованої процедури укладення договору прокату в електронній формі. У добу цифрових сервісів, мобільних додатків і автоматизованих систем прокату (наприклад, велопрокат, каршеринг тощо) правовий режим таких правочинів досі не має чіткої прив'язки до вимог Цивільного кодексу або закону про електронну комерцію. Як зазначає Д. Забзалюк, під час укладення електронного договору прокату часто неможливо однозначно ідентифікувати особу, зафіксувати факт передачі речі або довести, що саме ця особа вчинила шкоду предмету прокату [6]. Відповідно, захист прав наймодавця в таких умовах є значно ускладненим, а ризики — зростають.

Складним також залишається питання доведення вини сторони у разі пошкодження або втрати майна, особливо коли сторони не підписують акт приймання-передачі або не проводять фіксацію технічного стану речі на момент передачі. У таких випадках наймодавець часто опиняється в ситуації, коли не має достатніх доказів для обґрунтування своїх вимог у суді, а наймач посиляється на

відсутність вини або на приховані дефекти. Як зазначає В. В. Надьон, недосконалість процедури доказування в справах про прокат призводить до неоднозначної судової практики та зростання недовіри між сторонами [10, с. 180].

У теоретичній площині також залишається відкритим питання відсутності системного підходу до класифікації договорів прокату, зокрема залежно від предмета (техніка, транспорт, меблі), виду користування (професійне чи побутове), форми оплати (погодинна, добова, абонентська) тощо. Наразі ці категорії залишаються за межами правового регулювання, що ускладнює розробку типових договорів, уніфікованих правил та правозастосовної практики. У ринкових умовах це створює невизначеність для підприємців і споживачів, особливо у випадках, коли договір комбінує в собі кілька елементів (наприклад, прокат + технічне обслуговування + страхування).

У зв'язку з цим, перспективи вдосконалення правового регулювання договору прокату мають включати кілька взаємопов'язаних напрямів. По-перше, необхідно кодифікувати типові умови договору прокату для різних галузей і предметів, що дозволить забезпечити передбачуваність і спрощення процедур. По-друге, варто врегулювати електронну форму договору прокату, включаючи вимоги до ідентифікації, електронного підпису, підтвердження факту передачі майна. По-третє, слід розробити механізми розмежування побутового та комерційного прокату, оскільки правовий режим, що застосовується до фізичної особи-споживача, не може бути автоматично перенесений на суб'єкта господарювання.

Нарешті, важливим елементом вдосконалення має стати розширення договірної свободи у межах прокату, зокрема дозволу на пролонгацію строку договору або включення додаткових сервісів (страхування, технічна підтримка тощо) за умови збереження базових гарантій для наймача. Це дозволить уникнути ситуацій, коли сторони змушені підлаштовуватись під вузькі норми без урахування особливостей конкретної ситуації.

Отже, вирішення проблем, що виникають під час реалізації прав за договором прокату, вимагає не лише локальних змін, а й комплексної модернізації правового регулювання з урахуванням цифрових тенденцій, зростання ринку прокатних послуг і потреб обох сторін договору. Такий підхід дозволить досягти балансу між правовою визначеністю і гнучкістю, що є необхідною умовою ефективного правозастосування в сучасних умовах.

Висновок до розділу 3

Загалом, аналіз правового регулювання та практики застосування договору прокату в Україні дозволяє констатувати, що цей інститут має чітко окреслену законодавчу основу, проте її реалізація у правозастосовній площині нашкоджується на низку як формальних, так і змістовних труднощів. Законодавство у сфері прокату охоплює норми Цивільного кодексу України, спеціальні положення законів про споживчі права, господарську діяльність, оренду державного та комунального майна, а також податкове регулювання. Однак міждисциплінарний характер цих норм нерідко ускладнює їх синхронізоване застосування, особливо у випадках, коли сторони не фіксують договірні умови у формі, яка б відповідала судовим стандартам доказування.

Судова практика, хоч і демонструє зростаючу активність у справах щодо договору прокату, все ще формується фрагментарно, без належної єдності позицій щодо окремих аспектів — зокрема, щодо відповідальності сторін за втрату майна, допустимості електронного укладення договору, порядку доведення вини наймача. Суди загалом стоять на захисті балансу інтересів: із одного боку — визнають право наймодавця на компенсацію втрат, з іншого — зобов'язують підприємців дотримуватись високих стандартів інформування, прозорості та якості надання послуги. Це особливо важливо в умовах масового використання цифрових сервісів, де зростає ризик непоінформованості або формалізованого укладення правовідносин.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження договору прокату як інституту цивільного права засвідчує, що він є самостійною і водночас багатогранною конструкцією, яка поєднує риси класичного договору найму, сервісної послуги та підприємницької діяльності. Його юридична природа виводиться зі статей Цивільного кодексу України, які надають договору прокату статус окремого підвиду найму, призначеного виключно для тимчасового користування індивідуально визначеним рухомим майном. Цей договір має низку унікальних ознак: фіксований граничний строк — до одного року, заборону на передачу предмета в суборенду, обов'язкову участь суб'єкта господарювання в ролі наймодавця, можливість дострокової відмови від договору з боку наймача. Сукупність цих рис формує специфічний правовий режим, який значно відрізняє прокат від класичної оренди і потребує окремого наукового осмислення та гнучкого правозастосування.

2. На основі аналізу правового статусу сторін у договорі прокату встановлено, що баланс прав та обов'язків наймодавця і наймача зумовлений принципом взаємної відповідальності за належне користування майном. Наймодавець повинен забезпечити придатність речі, її справність, повну комплектацію, належне інформування про правила експлуатації, а також заміну у випадку поломки, якщо вона не зумовлена виною наймача. Натомість наймач зобов'язаний дбайливо користуватися річчю, не змінювати її призначення, повернути в узгоджений строк у належному стані та, у разі завдання шкоди — відшкодувати її вартість або витрати на відновлення. Порушення цих обов'язків тягне за собою юридичні наслідки, включно з фінансовою відповідальністю, розірванням договору та стягненням збитків у судовому порядку. Таким чином, прокат формує не лише об'єкт договірних зобов'язань, а й поле правової відповідальності, де кожна зі сторін має чітко визначену сферу дії.

3. Зміст договору прокату, обмеження його дії, відповідальність сторін і можливість захисту своїх прав формуються на основі законодавства, яке має

міжгалузевий характер. Крім Цивільного кодексу, важливе значення мають положення Господарського кодексу, Законів України «Про захист прав споживачів», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про оренду державного і комунального майна», а також податкове законодавство. Така розгалужена нормативна база, з одного боку, забезпечує широкий інструментарій для правового врегулювання, але з іншого — створює певну фрагментарність, коли правозастосовувач змушений комбінувати норми, які не завжди системно узгоджені між собою. Це особливо критично в умовах цифровізації, коли прокат все частіше здійснюється через онлайн-платформи, мобільні застосунки та сервіси, що виходять за межі класичної договірної моделі. Відсутність окремого закону або типового положення про електронну форму договору прокату спричиняє ситуації правової невизначеності, що потенційно шкодить обом сторонам.

4. Судова практика є невід’ємним джерелом тлумачення договору прокату і водночас індикатором його вразливих точок. Як свідчать розглянуті судові рішення, найбільш поширеними є спори щодо компенсації вартості пошкодженого чи втраченого майна, правомірності утримання застави, визначення обсягу відповідальності сторін та можливості дострокового розірвання договору. У більшості випадків суди стають на бік тієї сторони, яка надала повні та чіткі докази передачі майна, його стану, умов користування і факту порушення. Водночас, у випадках укладення електронних договорів або недостатньо формалізованих правовідносин, позиції судів коливаються — як у справі щодо неповернення велосипеда, так і в справах про надання технічно несправного інвентарю. Це підкреслює необхідність чіткішого законодавчого регулювання документального оформлення прокату, особливо — в онлайн-форматі. Судова практика вказує на потребу в стандартизації, типізації та кодифікації договорів у цій сфері, а також на впровадження превентивних механізмів: фото- та відеофіксації стану речі, застосування електронного підпису, верифікації сторін.

5. Визначено низку об'єктивних проблем, які ускладнюють повноцінну реалізацію прав сторін за договором прокату. Серед них: нечіткість формулювань у законодавстві, відсутність єдиної позиції щодо електронних договорів, складність доведення технічного стану речі без акту передачі, недоступність типових договорів прокату з урахуванням різних видів майна. Крім того, зростає кількість спірних ситуацій у випадках поєднання прокату з іншими послугами — страхуванням, техобслуговуванням, сертифікацією тощо. Це свідчить про актуальність перегляду і модернізації нормативно-правового поля у бік гнучкості, технологічності та адаптованості до сервісних моделей надання майна в тимчасове користування.

6. Перспективи вдосконалення правового регулювання договору прокату мають охоплювати, насамперед, розробку та запровадження типових договорів для окремих сфер — технічного обладнання, транспорту, рекреаційного інвентарю тощо; нормативне врегулювання електронного формату прокату; законодавче закріплення механізмів верифікації передачі речі; визначення меж застосування штрафних санкцій і компенсацій у межах договору; та імплементацію альтернативних способів вирішення спорів. Також доцільним є створення відкритої бази судової практики щодо договору прокату з уніфікованими позиціями судів, що дозволить сформувати передбачувану практику вирішення спорів у цій сфері.

7. У світлі дослідженого можна зробити загальний висновок: договір прокату є динамічним інструментом цивільного регулювання, що поєднує в собі гнучкість і доступність для споживача з правовою складністю та підвищеною відповідальністю для наймодавця. Він потребує не просто збереження в нинішньому вигляді, а осмисленої трансформації — з урахуванням цифрової трансформації суспільства, тенденцій розвитку платформи-економіки, вимог європейського споживчого права і забезпечення ефективного правозастосування в національній юрисдикції. Лише за таких умов цей інститут зможе повноцінно реалізувати свій потенціал як ефективний механізм цивільно-правового обігу майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна А. С., Обривкіна О. М. Правове регулювання договору прокату. *Galician Studies Law Sciences*. 2023. № 4. С. 19–24. URL: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-4-3(дата звернення: 03.05.2025).
2. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 28 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>(дата звернення: 03.05.2025).
3. Грищенко О. В. Аспекти документування послуг прокату. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 67. С. 80–84. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-67-12>(дата звернення: 03.05.2025).
4. Грищенко О. В. Економічна природа прокату майна суб'єктами господарських відносин. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2023. № 70. С. 115–119. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-70-17>(дата звернення: 03.05.2025).
5. Дмитренко В. В. Щодо праворозуміння понять «недійсний договір» та «неукладений договір» у сфері інтелектуальної власності. *Інновації молоді в машинобудуванні*. 2021. № 3. С. 73–78. URL: <https://doi.org/10.20535/2708-3926.2021.3.229624>(дата звернення: 03.05.2025).
6. Забзалюк Д. Аналіз нормативно-правового регулювання електронних договорів у сфері господарювання в Україні та в міжнародному праві. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 1(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-430-441](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-430-441)(дата звернення: 03.05.2025).
7. Куцик П., Грищенко О. Облік доходів від прокату майна: організаційні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-21>(дата звернення: 03.05.2025).
8. Марківська Г. І. Правове регулювання договору прокату в Україні : thesis. 2017. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/27956>(дата звернення: 03.05.2025).

9. Мяловицька Н. А., Златіна Н. Е. М. Н. А. ,. З. Н. Е. Договір як джерело права. *Al'manah prava*. 2019. № 10. С. 70–72. URL: <https://doi.org/10.33663/2524-017x-2019-10-70-72>(дата звернення: 03.05.2025).

10.Надъон В. В. Роль принципу добросовісності на стадії укладення договору прокату. *Право.ua*. 2023. № 1. С. 178–183. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2023.1.25>(дата звернення: 03.05.2025).

11.Олійник У. Окремі питання укладення трудових та цивільно-правових договорів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 3(33). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3\(33\)-629-638](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-3(33)-629-638)(дата звернення: 03.05.2025).

12.Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

13.Постанова від 18 квітня 2018 року у справі № 753/13595/15-ц. Верховний Суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73627575> (дата звернення: 03.05.2025).

14.Постанова від 19 лютого 2019 року у справі № 203/3521/17. Дніпровський апеляційний суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79986569> (дата звернення: 03.05.2025).

15.Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII : станом на 24 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

16.Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII : станом на 5 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

17.Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 № 157-IX : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

18.Реслер М. В. Особливості автоматизації обліку діяльності підприємств із прокату майна. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2024. № 77. С. 26–32. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-77-04>(дата звернення: 03.05.2025).

19.Реслер М. В. Управлінський облік як детермінанта системи відображення прокату майна. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 80–85. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-11>(дата звернення: 03.05.2025).

20.Рішення від 12 лютого 2018 року у справі № 203/2286/17. Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72467667> (дата звернення: 03.05.2025).

21.Рішення від 28 квітня 2021 року у справі № 756/16524/19. Оболонський районний суд м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96584302> (дата звернення: 03.05.2025)

22.Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

23.Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 03.05.2025).

24.Чік М. Ю., Воронко Р. М. Аспекти обліку предметів прокату на підприємстві. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2024. № 76. С. 153–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-19>(дата звернення: 03.05.2025).

25.Яроцький В. Л. Договір прокату наземних самохідних транспортних засобів як споживчий договір. *Право.ua*. 2022. № 4. С. 194–199. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2022.4.29>(дата звернення: 03.05.2025).